

Kur'an Kaynaklı Tasavvuf Kavramları

Doç. Dr. Mahmud Esad Erkaya, Otto yay. Ankara 2017, 423 s.

MEVLÜT SAMİ ERGÜL *

* Arş. Gör. | Hacı Bayram Veli Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi,
mevlut.ergul@hbv.edu.tr | ORCID: 0000-0001-9706-151X

“*Tarikatlar öncesi dönemde telif edilen tasavvuf kaynakları incelendiğinde yer verilen tasavvuf kavramlarının umumiyetle âyet ve hadisler ışığında ele alındığı görülmektedir.*” (s. 386)

Tasavvuf bir ilim olarak teşekkül ettiği dönemden bu zamana kadar çeşitli dönemlerde sert eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştiriler tasavvuf ilminin dine sonradan eklendiği, Kur’ân ve sünnette yeri olmayan, mistisizmden etkilenerek dini tahrif etmek için (bidat-i sey्यie kabilinden) ortaya çıktığı yönünde olmuştur.¹

Bu eleştiriler ile her ne kadar ilim okulundaki tasavvuf sınıfının ışığını söndürmeye çalışsalar da ilk dönem sûfleri bu sınıfın kapısını Kur’ân ve sünnet anahtarlarıyla açmışlardır. Bu minvalde tasavvuf, kendine ait literatürü, usulü ve kavramları olan bir ilim dalıdır.² Kaldı ki; İslâm’ın ilmî gelişiminin başlangıcında müstakil bir bilim dalı bulunmamaktadır. Kur’ân ve hadisler o dönemin ana kaynakları olup islamî ilimleri oluşturmuşlardır.³

İşte ortada bir fikir varsa elbette eleştireni de savunanı da olacaktır. Şu an Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalı’nda öğretim üyesi olarak görev yapmakta olan Doç. Dr. Mahmud Esad Erkaya da tasavvuf ilmine yönelik eleştirilerden biri olan “Tasavvufun dış menşeli olduğu” yönündeki iddialara “Kur’ân Kaynaklı Tasavvuf Kavramları” eserinde cevap aramıştır. Eser, yazarın doktora çalışmasıdır. 2017 yılında OTTO yayınları tarafından basılmıştır.

Yazarın aynı zamanda “Hanefî Fakihlerin Zayıf Hadisle Hüküm Verme Gerekçeleri (el-Hidâye Örneği)”, “Manevî Eğitim Metodu Olarak Halvet”, “İlim ve İrfân yazıları -I- Peygamber Kıssaları” isimli eserleri de bulunmaktadır.

Tanıtımımıza konu olan eser giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Yazar, giriş kısmında eserin konusuna, yöntemine, amacına, kullanılacak kaynaklara, kapsam ve sınırlılıklarına yer vermiştir. Birinci Bölümde âyetlerin zâhir mânâlarından istinbât edilen kavramlar, Kur’ân’da kelime kökü olarak bulunan ve mana olarak Kur’ân’la ilişkilendirilen kav-

¹ Halil İbrahim Şimşek (ed.), *Tasavvuf Konusunda Bilinmesi Gereken 88 Soru* (İstanbul: Beyan yay., 2019), 37-45.

² Halil İbrahim Şimşek (ed.), *Tasavvuf Konusunda Bilinmesi Gereken 88 Soru*, 48.

³ Harun Alkan, “Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu ile Söyleşi”, *Din ve Hayat* 37 (2019), 72.

ramlar olarak alt başlıklarda incelenmiştir. İkinci Bölümde ise işâri yorumla istinbât edilen kavramlar yine aynı metodla ele alınmıştır. Her bölümde bulunan kavramlar konularına göre tasnif edilmiş bir şekilde okuyucuya sunulmuştur.

Eserde 70'i Birinci Bölüm 73'ü de İkinci Bölüm olmak üzere 143 kavram incelemeye tabi tutulmuştur. Bu kavramlar hicri II. asrın sonlarından VI. asra kadar olan "Tasavvuf Dönemi" sûfilerinin (Kelâbâzî, Serrâc, Kuşeyrî, Hucvirî) eserlerinde bulunan kavramlardan şekillenmiştir. Giriş kısmında, bu sûfilerin kavramları açıklarken hangi kavramlarda âyet delili getirdiğini hangisinde getirmediğini eğer âyet ile delillendirdiyse hangi âyet olduğunu toplu olarak görebilmemizi sağlayan tablolar kullanılmıştır.

Yazar, kavramları "Ahlak ile İlişkili Kavramlar, Nefis Terbiyesine Dair Kavramlar, Bilgi ve Marifet Kavramları, Muhabbet ile İlişkili Kavramlar, Kul-Rab İlişisine Dair Kavramlar, Tasavvufî Sülûke Dair Kavramlar ve Diğer Kavramlar" konu başlıkları altında derlemiştir.

Kavramları anlatırken önce, işlemiş olduğu kavramın Tasavvuf klasiklerinde haller, makamlar ve Tasavvuf ıstılahlarından hangisinde geçtiğini tespit etmiştir. Daha sonra kavramın sözlük ve terim anlamlarını vermiştir. Devamında kavramlara delil olarak gösterilen âyetleri incelemeye alan yazar, önce mutasavvıfların daha sonra da müfessirlerin âyet ve kavram ile ilgili yorumlarını derc etmiştir. Kavramları iki farklı disiplinde karşılaştırmanın sağlıklı olması için incelenen tefsir kitapları, "Tasavvuf Dönemi" diye adlandırılan hicrî VI. asırdan önce yazılmış olan eserlerden seçilmiştir. Eğer kavram direkt olarak hadislerde de geçiyorsa müellif o hadisleri de zikretmek de fayda bulmuştur.

Tasavvufun İslâmîliği çerçevesinde yapılan tartışmalara cevap olarak, bu ilim dalının ne denli Kur'ân ve hadis kaynaklı olduğunu inceleyen yazar, tasavvuf kavramlarının Kur'ân ile bağlantısını titizlikle ele almıştır. İncelenen kavramların delillendirildiği âyetlerin zâhirî ve batınî anlamlarına göre ayrılması çalışmanın amacına yönelik olmuştur. Bu netice itibari ile yazar, tarikatlar öncesi dönemde yazılan tasavvuf klasiklerinde kavramların genellikle âyet ve hadisler ışığında ele alındığı sonucuna varmıştır. Değerlendirme ve sonuç bölümünde işâri yorumların zaman zaman çok uzak anlamlara gittiğini ve bu durumun ulema

tarafından her zaman kabul görmesinin mümkün olmadığını dile getirmiştir. (s.386)

Yazar, tasavvufun müstakil bir ilim dalı olup kaynağının iddia edildiği gibi yabancı kaynaklar olmadığını gözler önüne sermiştir. Bu özelliği ile dikkat çeken eserden, alana ilgi duyan ve alanın kavramlarını kaynaklarıyla öğrenmek isteyenlerin istifade etmesi elzemdir.

Eser, tasavvuf alanında önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Kitabın sonunda Arapça ve Türkçe dizin bulunmaktadır. Alanda araştırma yapanların kolaylıkla yararlanabileceği bu eseri literatürümüze kazandıran Doç. Dr. Mahmud Esad Erkaya'ya ve OTTO Yayınları'na teşekkür ederiz.